

Ješua (pomenljivo). Glejte, Juda Simonov. Prijatelj! Kar misliš storiti, stori hitro.

Juda. Kdo te razume, rabi?

Joanan (živo). Nesrečni človek in počasni. Po opravku, ki ti ga je naložil, hiti! (Tišina ko v grobu.)

21. prizor.

Mirjam (se streše, stegne roke). Gospod, ne hodi. Gospod, v smrt greš! (Počasi proti veži. Harpa.)

Suzana (kliče). Mirjam, kje si? Z Joano te iščeva. Gospod je krenil čez potok.

Mirjam (bolna do skrajnosti). Za smrt sem te mazilila. Dobri! Ni se še razletel vonj narde iz tvojih las! Rabi, rabi! (Se zgrudi na stopnice.)

Suzana (pride iz veže). Mirjam!

Joana (za njo). Sestra!

Mirjam (bolno). Pustite me! Naj umrjem pred njim. (Zastoče.) Rabi, rabi! (Se onesvesti.)

Z a s t o r.

K O N E C.

NA SANEH. MATIJA MALEŠIČ.

Ko pogreznena v skladovnico kožuhastih plaščev, zimskih rut, debelih kocev se vrača gospa Jelenova s hčerko Julko z malomestne predpustne veselice. Sani drče naglo po gladkem sanincu; konja dirjata ko veter, zvončki na njihovih komatih cingljajo enakomerno in ubrano; v mesečni noči poka mráz in se ostro zaletava v obraza; kočijaž na sprednjem sedežu cinca z glavo na desno in levo, ko da dremlje.

»Zakaj molčiš?« vpraša gospa Jelenova, skuša obrniti glavo in pogledati hčerko. Ali — e, kako skrbno jo je zavil avskultant dr. Jelič.

Hčerka se skuša zdrzniti ko prebujena iz lepih sanj. Pa so nametali toliko kožuhovine tesno okoli nje, da se ji ne posreči. »Mislim!« odgovori poltiho.

»Na ples?«

»Tudi na ples!«

Molk.

Tako prijetno je v mehki kožuhovini pol sedeti, pol ležati na saneh, hiteti z vetrom v mesečno noč, prisluskovati cingljanju zvončkov na konjskih komatih, pustiti mrazu, da reže v obraz, odganja spanec, opominja, kaka udobnost je skladovnica kožuhovine, budi sveže misli.

»Ali si dobro odeta? Te ne zebe?«

»Ne, mama!«

»Mene je dr. Jelič zavil ko svojo lastno mater. Ni ganiti se ne morem. Kdo bi mislil, da tiči v tako miadem in prijetnem gospodu toliko skrbnosti in izvežbanosti.«

Molk.

»In obzirnosti in prikupljivosti.«

Molk.

»Trikrat me je vprašal, če sem dobro zavita.«

Molk.

»Si videla, kako se je elegantno priklonil, prijel ponujeno desnico, jo dvignil k ustnicam in jo poljubil?«

Molk.

»Pravzaprav mi je bilo malo nerodno in nisem vedela, ali naj mu roko pustim, ali odtegnem, ali se spodobi eno ali drugo. Mislim, da drugo, ker drugače bi je ne poljubil. Kaj misliš?«

»Ne vem!«

»To so vse kaj drugega ti gospodje, ki pridejo iz tujine k nam, ko tisti, ki vzrastejo pri nas. Vse drugo obnašanje, vse elegantnejše, vse prikupnejše.«

Molk.

»Poglej na primer filozofa Maliča...«

Hčerka se skuša iznova zdrzniti pod skladovnico kožuhovine.

»V vasi že še shajaš z njim — ali v salonu! Si opazila, kako neroden in neokreten je?«

Hčerka skuša potegniti roko izpod kožuhovine, da si popravi šal, ki ji je zlezal na čelo.

»Ko se pari najurneje in najveseleje vrté, ko igra godba najlepše, pride k tebi in ti pripoveduje, kako lepa noč je zunaj, kako krasno vožnjo bom imela v mesečni zimski noči, kako me zavida zanjo. In kako tesno je človeku v tej soparni dvorani, v tej prisiljeni in pobarvani zabavi. Pomisli, ali je to okusno?«

Molk.

»In vselej, kadar pride v govoru do tega, da bi moral izreči besedo gospa, se mu ustavi. Le s silo in nejevoljo in z nekim čudnim izrazom na obrazu jo izreče. Kaj ga kdo sili? Saj ni, da bi moral! Saj ga nisem prosila, da me pride dolgočasit.«

»Od mladih nog je pri nas ko doma in...«

»In... in... Mar je meni gospa ali negospa! To je sam čutil, da se mu v salonu ne sme zareči, da bi mi rekel teta; da tudi ne gre, da bi ko doma opravil brez gospe in tete s samim vi. Dobre oči imam in nos, ničesar mi ne prikrije. Misliš, da nisem opazila, da je le radi tega začel z gospo in prisedal k meni, ko je avskultant plesal s teboj, ker je videl, da oni dela tako? Sam bi v svoji neokretnosti nikdar ne prišel na to.«

»Ali mama! Janko... Janko Malič je bil pri nas ko doma že takrat, ko oče še ni začel vinske trgovine na debelo.«

»Tem slabše zanj, da je začel obračati plašč po vetru.«

»Saj ga ne obrača! Ravno s tem, da se mu zareče s teto, ste izrekli, da ga ne obrača.«

»Pa ga skuša obračati. Ali smo sedaj drugi ljudje ko tedaj, ko smo imeli malo trgovinico in preprosto vaško gostilno? Vidiš, to mi odgovori! Ali smo drugi?«

Julka molči.

»In ti pride po drugih na to, da bi mi pravzaprav moral izkazovati malo več časti ko navadni vaški teti. In se preмага in poniža in z mučeniškim izrazom na obrazu iztisne skozi zobe besedo gospa in te pri tem pogleda, da veš, koliko ga je stalo premagovanje in da misli drugače.«

»Janko ... Janko Malič vendar nikdar ne dela in ne misli drugače ko govori. Tudi iz današnjega njegovega ponašanja sledi to.«

»Prav res! Da se je nemirno zganil, ko mi je dr. Jelič poljubil roko, se obrnil k njemu in ga s široko odprtimi očmi vprašaje pogledal — kaj rečeš k temu?«

»Govorite rajši o čem drugem! Ali ne, molčite rajši in uživajte krasoto te lepe vožnje v mesečni zimski noči. Janko je rekel ...«

»Aha, Janko je rekel, kako prijetno je uživati krasoto lepe vožnje v mesečni zimski noči. Enkrat za vselej ti moram povedati, da se ne spodobi, da se tako odkrito pred vsem svetom tikata. Ti si vendar odrasla, gospodična si v pravem pomenu besede, saj si bila v škofjeloškem samostanu v šolah! Kaj si bodo ljudje mislili?«

»Od mladih nog se pozna ...«

»To znanje od mladih nog mu vsekakor prav pride, da te v družbi tako namenoma in z naglasom tika. Ne vem, kje imaš oči in ušesa, da ne opaziš in ne razumeš, kako izrablja to znanje od mladih nog. In to znanje od mladih nog mu tudi dovoljuje, da se vmešava v razgovor, če se razgovarjaš s katerim drugim, mu dovoljuje, da ti neprestano sledi z očmi, če plešeš z drugim. Samo kadar pride na vrsto beseda gospa, obrne pogled s tebe in mi z očmi pove, koliko premagovanja ga je stala in kaj si misli pri tem.«

»Do danes niste še nikdar tako govorili o njem.«

»Ker mi je še le danes prav odprl oči. In ker se mi zdi, da sama ne prideš ničemur na sled. In ker sama ne zapopadeš, kaj se spodobi, kaj ne.«

»Ali mama ...«

»In ker pojdeš odslej večkrat v družbo. — Učiteljica ne boš, to si izbij iz glave, oče je tako odločil. Zahvali Boga in njega, da je tako odločil in ti ni treba v hribovske šole. — In družba zahteva svoje obnašanje, svoje manire. Nisem bila v nobenih višjih šolah, vendar vem — kakor vidim — več ko ti. Zdaj nisi več študentkinja, zdaj si hčerka premožnega vinskega trgovca Jelena, in zato — — —«

»Mama, ali ni škoda lepe vožnje in lepih misli in spomina na lep večer?«

»To ti je bil lep večer, ko si največ govorila z Maličem? Ali ti je pravil o lepoti vožnje na saneh v mesečni zimski noči, ali o svojih pesmih?«

»Oboje.«

»In drugega ničesar, seveda! Drugega tako ne zna! Kvečjemu še o globokosti nekih angleških dram — česar pa takointako ni ti ni jaz ne razumeva.«

»Že razumem!«

»In se ne dolgočasiš pri njegovih razpravah? In vzdržiš, ko goni vedno eno in isto?«

»Tako lepo zna pripovedovati, tako krasne izraze rabi, tako ...«

»Že dobro, že dobro! Tako se ti zdi, ker do sedaj nisi imela prilike govoriti s kom drugim. Odslej bo drugače! Odslej ne zamudiš nobene

zabave v mestu. In pa — že pri plesu se mi je porodila misel, da je treba enkrat povabiti dr. Jeliča in sploh gospode iz mesta. In ko sem mu podala roko v slovo in jo je — sploh z eno besedo: Povabimo jih! Tedaj boš videla, kaj zna dr. Jelič povedati in drugi.«

»Ali Janka ... Janka Maliča ne povabite?«

»Ne povabim, da veš! Da je samo ob sebi umevno, da je tudi on, ki je iz naše vasi, pobavljen, če so povabljeni drugi, mu rečem drugi dan. Če pa pride nepovabljen — no, potem, upam, odpre s svojó vsiljivostjo tudi tebi oči.«

»Ali je to lepo, ko vendar ...«

»Lepo ali nelepo! Nalašč naredim tako, da bo vedel, videl in občutil.«

»Pa ste ravno včeraj tako hvalili njegovo zadnjo tiskano pesem.«

»Hvalila! Ali naj jo v njegovi pričujočnosti pograjam? Da me vpraša, kaj mi ne dopade in mi začne na dolgo in široko razlagati? Saj morda ni slaba — pozabila sem že, kaj opeva — ali to vse skupaj ni ne zate ne zame! Pod pesnikom si človek predstavlja vse kaj drugega ko to neokretno, vedno resno, nezabavno motovilo, Janka Maliča.«

»Prosim vas, mama ...«

»Poslušaj, da se česa naučiš! Če se ne zna obnašati med svetom, naj ostane doma. Na Dunaju študira, pa ti za slovo stisne roko, da me še sedaj boli. Lahko noč' reče tako, da veš, da je mislil pristaviti: 'teta'.«

Julka nalahno vzdihne.

»Primerjaj samo dr. Jeliča in njega, obnašanje tega in onega, ki ni pesnik, ki pa je svoje študije že končal in je doktor. In razgovor z Maličem in dr. Jeličem! Tam lepe noči, pesništvo, drame, drugega ničesar — tu vse, kar hočeš in kakor hočeš, in vse zabavno, šaljivo in gladko. In ni ti treba samo poslušati in ustavljati zdehanja in težko čakati konca. Tako napelje pogovor, da ti ko na krožniku ponudi vprašanje, ki naj ga staviš; tako živo pripoveduje, da se ni hip ne dolgočasiš; tako zasoli pripovedovanje, da se moraš nehote smejati. In njegovo obnašanje, obnašanje! Kaka eleganca, kako mu vse pristoji, ko prirojeno mu je vse, kar naredi! Ko je dvignil svojo desnico k svojim ustnicam, je storil to tako neprisiljeno, tako naravno, da nisem mogla ni za hip podvomiti, ali se spodobi, da mu jo odtegnem, ali pustim. Mislim, da sem vsekakor prav naredila, da mu je nisem odtegnila? Kaj bi si le mislil, da sem mu jo odtegnila? Kaj misliš? Saj ste se v samostanu tudi o oliko kaj učile?«

Molk.

»Julka?«

Molk.

»Julka, ali spiš?«

Gospa Jelenova z naporom malo dvigne glavo in pogleda hčerko. Njena v topel svileni šal zavita glaviča mirno počiva na skladovnici kožuhovine in kocev in zimskih rut.

Gospa Jelenova pogleda na zasnežena polja, naglo zopet pritegne glavo k mehki obleki in

toplim odejam in se zazre predse. Zadovoljne in udobne misli ji zrejo iz oči in plovejo nekam po zasneženi cesti.

Široko odprtih oči strmi Julka v zvezdnato nebo in prisluškuje cingljanju zvončkov na konjskih komatih. Ah, kako prijetno je, tiho in nemoteno uživati krasoto vožnje na saneh v mesečni zimski noči.

Kočijaž na sprednjem sedežu cinca z glavo na desno in levo, ko da dremlje.

Konji dirjajo ko veter.

V mesečni noči poka mraz.

KRESNICA. MATIJA MALEŠIČ.

Na poljskem potu kmečki voz, na vozu vsa družina. Barica spančka v materinem naročju; Tonček jezdi na očetovem kolenu in se vozi in jezdi obenem; Francek vihti bič ob očetovi strani in je kočijaž in gospodar obenem. Janezek leži na butari svežega plevela in strmi v prelepi večer.

Večer je zlat in sanja prelestne sanje; nizko k nežlji so priplule nebeške zvezdice in žarijo ko oči angelov; črički se razgovarjajo po zeleni travi, kresnice obiskujejo razcvetele rože.

Kaj je to?

Janezek sunkoma dvigne glavico in napne oči.

Planila je iz zemlje svetloba, tam pri tisti tepki je planila ...

Glej, drugič je planila, svetlejša ko prvič je planila ...

Tretjič je planila, vsa zlata je planila ...

Janezek trepeče, pomenca si oči, strmi, strmi proti tepki.

Noče in noče planiti četrtič. Vola zavijeta za ovinek.

»Kaj je to bilo?« šepete. »Atek, kaj je to bilo?« vpraša vznemirjen.

»Kaj, Janezek?«

»Planilo je iz zemlje, tam pri tisti stari tepki je planilo ... Bleščeča svetloba ... Prvič je planila — pa ne vem, ali je bila rdeča, ali višnjava ... Drugič je planila — vem, da je bila svetlejša ko prvič ... Tretjič je planila — sedaj sem spoznal, da je bila vsa zlata ...«

Tonček pozabi, da se vozi in jezdi obenem, Janezek povese bič.

»Kaj pa je to bilo, atek?«

»Denar je cvetel.«

Tonček prileze z noge k atkovim prsim in čaka z odprtimi ustmi pripovedovanja, kako cvete denar; Francku pade bič iz rok, kazalec desne roke zleze v usta, pogled splava v zlati večer.

»Kaj tudi denar cvete?« se čudom čudi Janezek.

»Seveda cvete. Zaklad mora ležati tam nekje okoli stare tepke, sami zlati cekini; dolgčas jim je samim in skritim globoko pod zemljo; ko cvetejo, vzdihujejo v globoki ječi, med ljudi bi radi ...«

»Atek, odkopajmo jih, da jim ne bo dolgčas!« Janezek kleči na butari plevela, obraz mu žari.

»Že, če bi mogel čisto natančno in na las pokazati mesto, kjer je planil njihov cvet iz zemlje. Ali — da greš in se zmotiš samo za las, se pogrezne zaklad še sto metrov globlje v zemljo in nikdar ga ne odkoplješ. Če pa pokažeš čisto natančno mesto, kjer leži, se odpre zemlja in sam se prismejlja zaklad iz nje, vesel, da je odrešen.«

Janezek leži na butari svežega plevela in strmi v prelepi večer.

»Da imamo tiste zlate cekine, ali bi lahko kupili konja?« vpraša Francek.

»Sto, ne enega!«

»Pa kočijo tudi?«

»Pet, ne ene!«

»Jaz bi bil kočijaž, kadar bi se vozili?«

»Pa hišo bi si lahko kupili? Županovo, zidano, belo, z velikimi barvanimi okni?«

»Kaj županovo hišo! Grad!«

Francek posluša razgovarjanje čričkov, oko bega med kresnicami, med rožami, tja do temnih gozdnih senc mu bega, pa ne najde oporišča.

Tonček misli na beli grad. Tu je, čisto blizu je, ves bel je, z visokimi, zeleno barvanimi okni. O, kako je velik in lep ... In glavica mu klone na razgaljene očetove prsi.

»Atek, denar noče nikjer več cvesti ...« Francovo oko je trudno napetega gledanja, beseda gre na jok.

»Kaj pa misliš! Ni vsakemu danol!« Oče govori šepetaje, da se ne zbudi Tonček.

»Pa zakaj je bilo Janezku dano?«

»Janezek je bil danes priden, vola je pasel, ti si pa nagajal Tončku in Barici.«

Ali v jezi, ali v žalosti leze Francku solza v oči. In se ozre zavistno nazaj na Janezka.

Ali Janezka ni na kupu plevela. Francek vstane in pogleda po vsem vozu, pa ga ne vidi.

»Atek, kje pa je Janezek?« In že je pozabil na jok.

Janezka ni na butari plevela, Janezka ni ob butari plevela, Janezka ni pod butaro plevela, Janezek se ne skriva za materinim hrbtom, Janezka ni na vozu.

Tonček joka neutolažljivo. Iz svetlih grajskih dvoran je bil sunkoma premeščen na materino krilo.

Prebujena Barica joče sitno.

Francek se je brez joka preselil k mamici, iz oči mu lijejo solze.

»Zakaj pa ne paziš nanj! Zaspal je in padel pod kolo ...« Očetov glas je trd.

Mati ne odgovori.

Janezka ni pod vozom, Janezka ni okoli voza, Janezka ni nikjer na svetlem potu.

Janezek se valja po zeleni travi pod staro tepko in družu svoje gorke solze s hladno roso.

Mesta, kjer je planil iz zemlje vzdih zaklada, ni uganil. In zemlja se ni odprla, in svetli cekini se niso prismejali iz nje.